

Tom 30/2019, ss. 133–143
ISSN 1644-888X
e-ISSN 2449-7975
DOI: 10.19251/ne/2019.30(8)
www.ne.pwsplock.pl

Magdalena Górka

Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu

ZNACZENIE FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ W GOSPODARCE FINANSOWEJ UCZELNI WYŻSZYCH W POLSCE PO 2013 ROKU

THE IMPORTANCE OF EUROPEAN UNION FUNDS IN THE FINANCIAL ECONOMY OF UNIVERSITIES IN POLAND AFTER 2013

Streszczenie

Wysoka jakość kapitału ludzkiego jest warunkiem sukcesu organizacji i kluczowym czynnikiem wzrostu gospodarczego. Jakość tą osiąga się m.in. poprzez zapewnienie odpowiednie kształcenia na poziomie wyższym. Uczelnie wyższe w Polsce mają możliwość korzystania z funduszy UE na rozwój, poprawę warunków i tym samym jakości kształcenia. W artykule podjęto próbę oceny znaczenia funduszy UE w gospodarce finansowej uczelni wyższych w Polsce w okresie obowiązujących ram finansowych 2014-2020. Z przeprowadzonej analizy wynika, że zarówno uczelnie publiczne jak i niepubliczne korzystają z unijnych

Summary

High quality of human capital is a prerequisite for organizational success and a key factor in economic growth. This quality is achieved, among others, by providing adequate education at a higher level. Universities in Poland have the opportunity to use EU funds for development, improving conditions and thus the quality of education. The paper attempts to assess the importance of EU funds in the financial economy of universities in Poland in the period of the current financial framework 2014 – 2020. The analysis shows that both public and private universities use EU funds, however these funds play a complementary role

funduszy, jednak środki te odgrywają raczej uzupełniającą rolę w gospodarce finansowej szkół. Projekty unijne raczej poprawiają wizerunek uczelni w otoczeniu oraz świadczą o sprawności operacyjnej organów zarządzających.

Słowa kluczowe: uczelnie wyższe, fundusze Unii Europejskiej.

in the financial economy of the schools. EU projects tend to improve the image of the University in the environment and demonstrate the operational efficiency of the managerial bodies.

Keywords: universities, European Union funds.

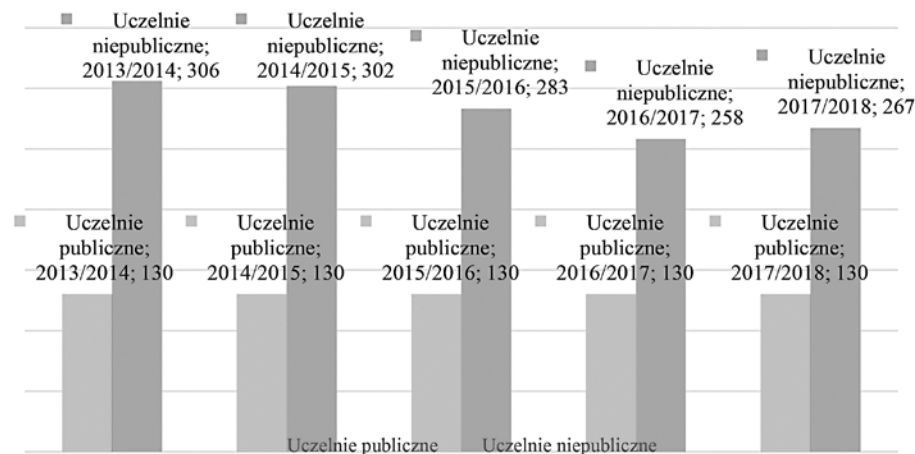
WPROWADZENIE

Ekonomiści są zgodni, że wysoka jakość kapitału ludzkiego jest wyznacznikiem sukcesu organizacji, tym samym jest kluczowym czynnikiem wzrostu gospodarczego i dobrobytu [Kostera i Kownacki, 2019, s. 401; Kwiecień, 2015; Hall i Taylor, 1997, s. 108]. Jakość tą osiąga się poprzez wysoki poziom kształcenia (edukacji) na etapie podstawowym, średnim i wyższym. Uczelnie wyższe w Polsce mają możliwość korzystania z funduszy UE na rozwój, poprawę warunków i tym samym jakości kształcenia. Wpływ środków europejskich na funkcjonowanie uczelni wyższych nie był do tej pory przedmiotem szczególnej uwagi w literaturze przedmiotu. Literatura ta koncentruje się na teoretycznych podstawach z obszaru nauk politycznych, prawnych oraz ekonomicznych, natomiast nie zidentyfikowano istotnych badań empirycznych w zakresie związku funduszy europejskich z poprawą działania uczelni wyższych i jakości kształcenia w Polsce. Krajowe opracowania ewaluacyjne i statystyczne odnoszące się do szkolnictwa wyższego w Polsce i oceny jakości kształcenia nie uwzględniają problematyki funduszy europejskich w ich finansowaniu. Można tu wskazać np. raport NIK „System oceny jakości kształcenia w szkołach wyższych” [NIK, 2018] oraz najnowsze opracowanie GUS „Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 roku” [GUS, 2018].

Celem artykułu jest ocena znaczenia funduszy UE w gospodarce finansowej uczelni wyższych w Polsce w okresie obowiązujących ram finansowych 2014-2020. Ocena zostanie dokonana na podstawie udziału wielkości uzyskanych dotacji europejskich w przychodach uczelni ogółem, przy czym dane statystyczne nt. finansów uczelni wyższych umożliwiają przeprowadzenie analizy jedynie do końca 2017 roku. Informacje nt. realizowanych projektów pochodzą z portalu mapadotacji.gov.pl (stan na 02.06.2019 r.). Przedstawione wyniki stanowią wycinek szerszych badań autorki nt. wpływu funduszy europejskich na warunki kształcenia w uczelniach wyższych w Polsce.

1. SZKOŁY WYŻSZE W POLSCE

Działanie większości szkół wyższych w Polsce po 2013 roku regulują przepisy ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r. [Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym]¹, a od 1 października 2018 roku – przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce [Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce]². W Polsce funkcjonują publiczne i niepubliczne szkoły wyższe (uczelnie). Uczelnię publiczną tworzy państwo reprezentowane przez właściwy organ władzy lub administracji publicznej, natomiast uczelnię niepubliczną tworzy osoba fizyczna lub osoba prawna niebędąca państwową ani samorządową osobą prawną. W latach 2013/2014 – 2017/2018 liczba uczelni ogółem w Polsce zmalała z 436 do 397, przy czym liczba uczelni publicznych była stała i wynosiła 130. Wykres 1 prezentuje liczbę uczelni w Polsce w badanym okresie.

Wykres 1. Liczba uczelni w Polsce w latach 2013/2014 – 2017/2018

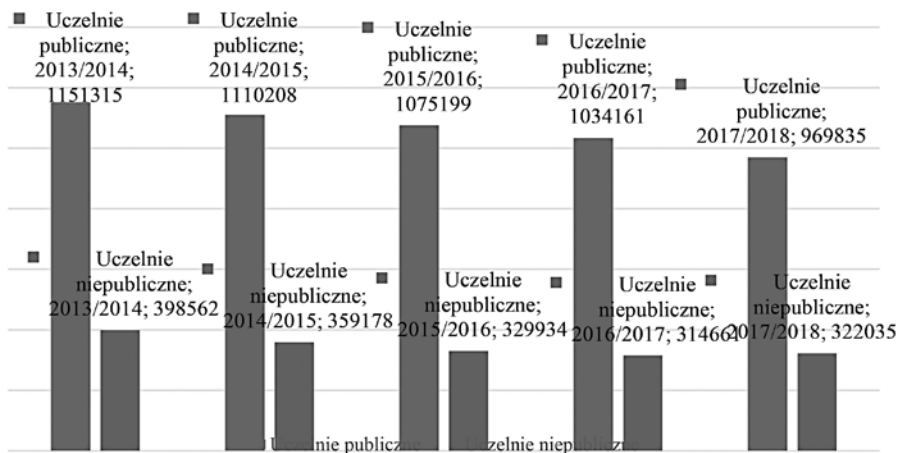
Źródło: GUS [2018, s. 17]; GUS [2015, s. 26-30].

Mimo, że liczba uczelni publicznych była znacznie mniejsza od liczby uczelni niepublicznych, to w tych pierwszych studiowało znacznie więcej studentów. Liczba studentów ogółem zmalała jednak w badanym okresie z ponad 1,5 do niecałych 1,3 mln. Zarówno uczelnie publiczne jak i niepubliczne

¹ Przepisy nie obejmują funkcjonowania szkół wyższych i wyższych seminariów duchownych prowadzonych przez kościoły i związki wyznaniowe, z wyjątkiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

² Przepisy w zasadniczej części nie obejmują funkcjonowania szkół wyższych i wyższych seminariów duchownych prowadzonych przez kościoły i związki wyznaniowe, z wyjątkiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

odnotowały spadek liczby studentów. Wykres 2 prezentuje liczbę studentów w szkołach publicznych i niepublicznych w Polsce w badanym okresie.

Wykres 2. Liczba studentów w uczelniach w Polsce w latach 2013/2014 – 2017/2018

Źródło: GUS [2018, s. 17 i 18]; GUS [2015, s. 26-30].

Biorąc pod uwagę rodzaje uczelni to najwięcej studentów studiowało w uniwersytetach (prawie 37,4% liczby studentów ogółem) oraz w uczelniach technicznych (prawie 24,7%). W uczelniach ekonomicznych studiowało 16,7% liczby studentów ogółem, w uniwersytetach medycznych – 6,2%, a w przyrodniczych – prawie 6,0%. W pozostałych uczelniach (pedagogicznych, wychowania fizycznego, artystycznych, morskich i teologicznych) studiowało prawie 9,0% liczby studentów ogółem. Najpopularniejszymi kierunkami kształcenia były: biznes i administracja, kierunki społeczne, inżynierijno-techniczne oraz medycyna. Uczelnie publiczne zatrudniały też znacznie więcej nauczycieli akademickich. Np. w roku akademickim 2017/2018 w uczelniach publicznych pracowało ponad 80,0 tys. nauczycieli akademickich, podczas gdy w niepublicznych – prawie 11,0 tys. Do największych uczelni w Polsce, biorąc pod uwagę liczbę studentów, należą: Uniwersytet Warszawski (45,6 tys. studentów w roku 2017/2018), Uniwersytet Jagielloński (39,1 tys.) oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (37,6 tys.).

2. PROGRAMY OPERACYJNE WSPIERAJĄCE SZKOŁY WYŻSZE

W badanym okresie przewidziano w programach operacyjnych specjalne osie priorytetowe i działania na rozwój szkół wyższych, w tym skierowane na rozwój konkretnych kierunków kształcenia. Uczelnie mogą korzystać zarówno z programów operacyjnych regionalnych, krajowych, a także specjalnych programów Komisji Europejskiej. Środki europejskie przeznaczone są zarówno na projekty inwestycyjne, np. na poprawę stanu infrastruktury dydaktycznej i naukowej, jak i na poprawę jakości kapitału ludzkiego, tj. na innowacyjne programy dydaktyczne oraz rozwój kadry dydaktyczno-naukowej. Studenci i nauczyciele akademicy mogą też kształcić się, prowadzić zajęcia i odbywać staże naukowe z granicą. Uczelnie publiczne i niepubliczne korzystają z tych programów na takich samych warunkach. W tabeli 1 przedstawiono programy operacyjne, działania oraz liczbę zakontraktowanych projektów zrealizowanych w ramach krajowych programów przez szkoły wyższe w Polsce w okresie programowania 2014-2020.

Tabela 1. Programy operacyjne i liczba zakontraktowanych projektów zrealizowanych przez szkoły wyższe w Polsce w okresie programowania 2014 – 2020 (stan na dzień 02.06.2019 r.)

Program operacyjny	Działanie	Liczba projektów
Inteligentny Rozwój	4.1. Badania naukowe i prace rozwojowe	14
	4.2. Rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej sektora nauki	1
	4.4. Zwiększanie potencjału kadrowego sektora B+R	93
Infrastruktura i Środowisko	2.4.Ochrona przyrody i edukacja ekologiczna	5
	9.1. Infrastruktura ratownictwa medycznego	8
	9.2. Infrastruktura ponadregionalnych podmiotów leczniczych	4

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	2.14. Rozwój narzędzi dla uczenia się przez całe życie	1
	2.9 Rozwój ekonomii społecznej	1
	3.1. Kompetencje w szkolnictwie wyższym	1160
	3.2 Studia doktoranckie	75
	3.3. Umiejdzynarodowienie polskiego szkolnictwa wyższego	62
	3.4. Zarządzanie w instytucjach szkolnictwa wyższego	68
	3.5. Kompleksowe programy szkół wyższych	62
	4.2 Programy mobilności ponadnarodowej	6
	4.3 Współpraca ponadnarodowa	9
	5.3. Wysoka jakość kształcenia na kierunkach medycznych	62
	5.4. Kompetencje zawodowe i kwalifikacje kadr medycznych	23
	5.5. Rozwój usług pielęgniarских	23
	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	
Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020		4
Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020		5
Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020		7
Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020		9
Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020		6
Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020		3
Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020		6
Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020		11
Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020		8

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020	1
Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	5
Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020	4
Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020	11
South Baltic Cross-border Cooperation Programme 2014 - 2020	11
The ENI Cross-border Cooperation Programme Poland-Belarus-Ukraine 2014 - 2020	1
Ogółem	1790

Źródło: [www 1].

Z tabeli wynika, że w badanej perspektywie najwięcej projektów jest realizowanych w ramach Programu Wiedza Edukacja Rozwój, w tym w ramach działania 3.1. Kompetencje w szkolnictwie wyższym. Projekty te głównie polegają na organizowaniu dodatkowych programów dydaktycznych dla studentów oraz na podnoszeniu jakości kadry naukowo-dydaktycznej poprzez szkolenia. Program ten finansowany jest z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Drugim najbardziej popularnym działaniem wśród szkół wyższych okazuje się działanie 4.4. Zwiększenie potencjału kadrowego sektora B+R w ramach programu Inteligentny Rozwój. Głównym celem działania jest tworzenie i aplikacja innowacyjnej infrastruktury i narzędzi badawczych w różnych dziedzinach wiedzy. Projekty mają charakter inwestycyjny i są finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

W ramach programów regionalnych uczelnie finansowały zarówno budowę nowej infrastruktury dydaktycznej i badawczej, jak i przedsięwzięcia mające na celu podnoszenie jakości kapitału ludzkiego (np. poprzez opracowanie nowoczesnych programów dydaktycznych dla uczniów szkół średnich). Projekty inwestycyjne były finansowane z EFRR, a te drugie z EFS. Do tej pory najwięcej projektów zrealizowano na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Warto też podkreślić, że większość uczelni w całym badanym okresie realizuje programy wymiany studentów i pracowników dydaktycznych w ramach programu Erasmus +.

3. UDZIAŁ ŚRODKÓW EUROPEJSKICH W PRZYCHODACH SZKÓŁ WYŻSZYCH

Przychody szkół wyższych dzieli się na przychody z działalności operacyjnej oraz przychody z działalności finansowej [Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej uczelni publicznych]. Przychody z działalności operacyjnej obejmują:

- 1) przychody ogółem z działalności dydaktycznej, tj. przede wszystkim dotacje z budżetu państwa, środki z budżetów gmin i inne środki publiczne, opłaty za zajęcia dydaktyczne i pozostałe opłaty,
- 2) przychody ogółem z działalności badawczej, w tym np. dotacje na finansowanie działalności statutowej (np. utrzymanie potencjału badawczego, dotacje na rozwój młodych naukowców), środki na realizację projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Badan i rozwoju (NCBiR) i Narodowe Centrum Nauki (NCN), środki na współpracę z zagranicą, środki na realizację programów lub przedsięwzięć określanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przychody ze sprzedaży usług badawczych itp.,
- 3) przychody ogółem z działalności gospodarczej wyodrębnionej,
- 4) koszt wytworzenia świadczeń na własne potrzeby jednostki,
- 5) przychody ze sprzedaży towarów i materiałów,
- 6) pozostałe przychody operacyjne (nie związane bezpośrednio z podstawową działalnością uczelni, np. kwoty uzyskane ze sprzedaży i likwidacji środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych, a także inne składniki wynikające z przedawnienia zobowiązań, uzyskania odszkodowań, darowizn i inne przychody).

Przychody finansowe obejmują głównie przychody z tytułu dywidend udziałów z zysku, odsetki uzyskane (od udzielonych pożyczek i lokat terminowych, odsetki za zwłokę), zysk ze zbycia inwestycji, itp.

Zasadnicza różnica pomiędzy finansowaniem uczelni publicznych i niepublicznych polega na tym, że szkoły publiczne otrzymują dotacje z budżetu państwa na działalność dydaktyczną i w konsekwencji studenci nie ponoszą czesnego za studia. Szkoły niepubliczne nie otrzymują z budżetu państwa dotacji na kształcenie i pobierają czesne od studentów.

Natomiast zasady finansowania projektów europejskich są takie same dla obu rodzajów uczelni. Projekty są finansowane z funduszy UE, budżetu państwa oraz wkładem własnym. Udział tych źródeł jest zróżnicowany w zależności

od programu operacyjnego i działania. Dotacja na realizację projektu stanowi przychód operacyjny uczelni. W tabeli 2 przedstawiono wielkość dotacji UE uzyskanych przez uczelnie w Polsce na tle osiągniętych przychodów ogółem w latach 2014-2017.

Tabela 2. Wielkość dotacji UE uzyskanych przez uczelnie w Polsce na tle osiągniętych przychodów ogółem w latach 2014-2017 (tys. zł)

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017
Publiczne uczelnie				
Przychody ogółem	19 952 278,7	21 189 892,1	20 584 386,0	21 023 352,5
Wartość projektów	762 965,7	762 965,7	762 965,7	762 965,7
Dotacja UE	569 523,0	569 523,0	569 523,0	569 523,0
Wielkość dofinansowania	74,65%	74,65%	74,65%	74,65%
Udział dotacji UE w przychodach ogółem uczeni publicznych	0,57%	0,54%	0,55%	0,54%
Uczelnie niepubliczne				
Przychody ogółem	2 587 891,5	2 381 171,8	2 244 995,1	2 332 399,8
Wartość projektów realizowanych przez uczelnie niepubliczne	152 593,1	152 593,1	152 593,1	152 593,1
Dotacja UE	113 904,6	113 904,6	113 904,6	113 904,6
Wielkość dofinansowania	74,65%	74,65%	74,65%	74,65%
Udział dotacji UE w przychodach ogółem uczeni niepublicznych	4,40%	4,78%	5,07%	4,88%
Ogółem				
Przychody ogółem	23 968 299,7	24 999 193,4	24 257 510,6	24 783 881,8
Wartość projektów ogółem	915 558,8	915 558,8	915 558,8	915 558,8
Dotacja UE ogółem	683 427,6	683 427,6	683 427,6	683 427,6
Wielkość dofinansowania	74,65%	74,65%	74,65%	74,65%
Udział dotacji UE w przychodach ogółem	2,85%	2,73%	2,82%	2,76%

Źródło: [www 1]; GUS [2015]; GUS [2016]; GUS [2017]; GUS [2018].

W badanym okresie przychody ogółem uczelni nieznacznie wzrosły, tj. o 3,4%, przy czym przychody uczelni publicznych wzrastały o 5,3%, a niepublicznych – zmalały o prawie 10,0%. Spadek przychodów ogółem tych ostatnich wynikał ze spadku liczby studentów i w konsekwencji spadku liczby uczelni. Przychody ogółem uczelni niepublicznych stanowiły średnio w badanych latach 11,6% przychodów ogółem uczelni publicznych.

Zasady rozliczania projektów (dotacja może być przekazana jednorazowo dopiero po zakończeniu rzeczowej realizacji projektu lub może być rozliczana w okresowych transzach) utrudniają dokładne ustalenie faktycznie przekazanych środków europejskich w poszczególnych latach. Stąd też w analizie przyjęto założenie o równym rozłożeniu wartości zakontraktowanej dotacji w ciągu 4 lat. Łączna wartość uzyskanych dotacji przez szkoły publiczne w badanym okresie była sześciokrotnie wyższa od dotacji uzyskanych przez szkoły niepubliczne. Średni udział dotacji w projekcie wyniósł prawie 75% kosztów kwalifikowalnych.

Z tabeli wynika, że dotacje z funduszy UE stanowiły niewielką część przychodów ogółem uczelni, przy czym znaczenie tych dotacji w szkołach niepublicznych było znacznie większe niż w szkołach publicznych. W tych pierwszych średni udział dotacji w przychodach ogółem nie przekroczył 0,57%, a w tych drugich – nie przekroczył 5,07%.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonej analizy wynika, że zarówno uczelnie publiczne jak i niepubliczne realizowały projekty i korzystały z funduszy europejskich. Najwięcej projektów miało charakter „miękki” i było realizowanych w ramach programu operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Projekty te miały na celu poprawę jakości kształcenia poprzez wprowadzenie innowacyjnych programów dydaktycznych dla studentów oraz podniesienie kwalifikacji dydaktycznych i naukowych kadry nauczycieli akademickich poprzez dodatkowe szkolenia. Wielkość i wartość projektów były bardzo zróżnicowane i miały różne znaczenie dla rozwoju poszczególnych uczelni. Jednak biorąc pod uwagę przeciętną wartość dotacji i ich udział w przychodach ogółem uczelni, to trzeba wskazać, że środki unijne w badanym okresie odgrywają uzupełniającą rolę w gospodarce finansowej szkół. Realizacja projektów unijnych raczej poprawia wizerunek uczelni w otoczeniu oraz świadczy o wysokiej sprawności operacyjnej organów zarządzających.

LITERATURA

GUS. 2015. Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r. Warszawa.

GUS. 2016. Szkoły wyższe i ich finanse w 2015 r. Warszawa.

GUS. 2017. Szkoły wyższe i ich finanse w 2016 r. Warszawa.

GUS. 2018. Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r. Warszawa, Gdańsk.

Hall Robert E., Taylor John. B. 1997. *Makroekonomia. Teoria, funkcjonowanie i polityka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Kostera Monika, Kownacki Stanisław. 2019. Zarządzanie potencjałem społecznym organizacji. W *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, red. Andrzej Koźmiński, Włodzimierz Piotrowski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Kwiecień Anna. 2015. „Kapitał ludzki i wiedza jako źródło sukcesu przedsiębiorstw nowej gospodarki”. *Ekonomiczne Problemy Usług* Issue: 117, 213-222.

NIK. 2018. System oceny jakości kształcenia w szkołach wyższych. Warszawa.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2012 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej uczelni publicznych. Dz.U. 2012, poz. 1533.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dz.U. 2018, poz. 1668.

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku. Prawo o szkolnictwie wyższym, tj. Dz.U. 2017, poz. 2183 z późn. zm.

[www 1] <http://www.mapadotacji.gov.pl> (dostęp: 02.06.2019).